

Стислий огляд

ДСЄП | Дослідницька служба Європейського парламенту

Автор: Магдалена Пасіковська-Шнасс; зображення: Самі Чахрі, Дослідницька служба Євродепутатів
PE 729.377 – квітень 2022 року

Війна Росії проти культурної спадщини України

Вторгнення Росії в Україну має на меті позбавити суверенну країну її права на чітко виражену ідентичність. Невибіркові обстріли завдають значної шкоди культурній спадщині України. Міжнародне право встановлює правила, щоб зменшити кількість загиблих серед цивільного населення і обмежити знищення культурної спадщини, — обидва є воєнними злочинами, які міжнародна спільнота повинна буде аналізувати.

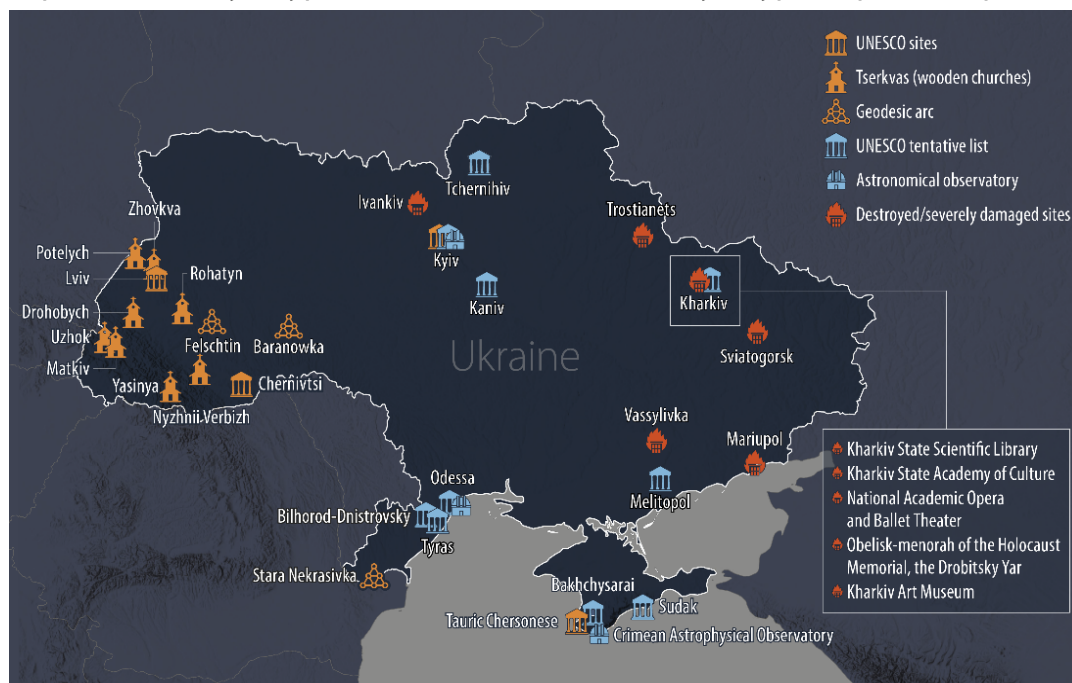
Війна в Україні: врятувати життя невинних і культурну спадщину як чинник ідентичності

Коли Росія вторглася в суверенну Україну 24 лютого 2022 року, вона висунула [духовне](#) і культурне виправдання. Проте Росія вже вторглася в східні регіони країни в 2014 році, що призвело до незаконної анексії Криму. Відтоді Україна прагне захистити стародавнє місто [Херсонес Таврійський](#) та його хору, засновану у V ст. до н.е. — об'єкт всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО, розташований в окупованому Криму. Культурна спадщина України вже зазнала [величезних втрат](#) під час Другої світової війни, коли [нацисти](#) здійснювали грабежі та руйнування.

Культурна спадщина в незаконно анексованому Криму

Півострів багатий на культурну спадщину і був предметом [політично вмотивованих втручань](#) і русифікації його історії. Була проведена [незаконна передача](#) артефактів до Росії і незаконні археологічні розкопки, знахідки яких були вивезені в Росію або продані на чорному ринку. Унікальна культурна спадщина кримських татар знищена, а спрямовані консерваційні роботи заплутали сліди її походження.

Карта. Об'єкти культурної спадщини ЮНЕСКО та культурні втрати в Україні

Джерело: [Український культурний фонд](#), дата перегляду: 04.04.2022.

Легенда карти: «Жовква»; «Потелич»; «Львів»; «Дрогобич»; «Ужок»; «Матків»; «Ясіня»; «Нижній Вербіж»; «Чернівці»; «Баранівка»; «Фельштин»; «Рогатин»; «Одеса»; «Білгород-Дністровський»; «Тіра»; «Стара Некрасівка»; «Херсонес Таврійський»; «Бахчисарай»; «Судак»; «Кримська астрофізична обсерваторія»; «Мелітополь»; «Василівка»; «Маріуполь»; «Святогірськ»; «Харків»; «Тростянець»; «Чернігів»; «Іванків»; «Київ»; «Канів»; «спадщина ЮНЕСКО»; «церкви (дерев'яні)»; «Геодезична дуга»; «попередній список ЮНЕСКО»; «астрономічна обсерваторія»; «зруйновані / суттєво пошкоджені об'єкти»; «Харківська державна наукова бібліотека»; «Харківська державна академія культури»; «Національний академічний театр опери та балету»; «обеліск-менора меморіалу жертв Голокосту Дробицький Яр»; «Харківський художній музей»

Загроза об'єктам світової культурної спадщини ЮНЕСКО та культурних установ в Україні

Протягом декількох тижнів російські війська атакували місто Київ, де знаходяться Печерська Лавра і собор Святої Софії — [об'єкти культурної спадщини ЮНЕСКО](#). До списку спадщини ЮНЕСКО, крім об'єктів у Києві та Криму, входить старе місто Львова та три інші об'єкта (див. карту). Кандидатами на включення є ще сімнадцять об'єктів, які внесені до [попереднього списку Світової спадщини ЮНЕСКО](#). Серед них історичний центр Чернігова, харківський хмарочос, Держпром, археологічна пам'ятка «Кам'яна могила» — всі вони постраждали від [жорстких бойових дій](#). У зв'язку зі зміщенням лінії фронту інші об'єкти, як-от історичний центр Одеси та Миколаївська астрономічна обсерваторія, стикаються з серйозною загрозою руйнування.

Однак руйнування культурних об'єктів по всій країні, спровоковане російською війною, поки що оминуло західні регіони. Міжнародна преса [повідомляє](#), що попередній список культурних втрат ЮНЕСКО на кінець березня 2022 року нараховував 29 релігійних об'єктів, 16 історичних будівель, 4 музеї та 4 пам'ятники. Серед них [меморіальний центр Голокосту](#) в Дробицькому під Харковом, де нацисти вбили тисячі євреїв. [Іванківський історико-краєзнавчий музей](#) на північ від Києва був зруйнований 28 лютого 2022 року. Доля його колекції з 25 картин української народної художниці [Марії Примаченко](#), творчістю якої захоплювались Пікассо та Шагал, залишається невідомою.

Міжнародні занепокоєння та конвенції

Злочини проти людського життя і злочини проти культури — «це просто [два різні етапи того самого жорсткого процесу](#) етнічних чисток і геноциду». [Гаазька конвенція 1954 року](#) встановила правила захисту культурних цінностей від руйнування і мародерства під час збройних конфліктів. Росія і Україна є [підписантами](#) Конвенції. Документ встановив [синій щит](#) як легко розпізнавальний знак для позначення культурних об'єктів та забезпечення їхньої недоторканності. Поняття умисного знищення культурних цінностей як воєнного злочину ще далі розвинене в [Резолюції 2347](#) Ради Безпеки ООН 2017 року. Ця резолюція була реакцією на руйнування культурних об'єктів, здійснене «Ісламською державою».

Міжнародна допомога стосовно захисту української спадщини

Генеральний директор ЮНЕСКО заявила, що культурна спадщина України повинна бути [збережена](#) «як свідчення минулого, але також як каталізатор миру і згуртованості в майбутньому, які міжнародне співтовариство зобов'язане захищати і зберігати». 18 березня 2022 року [Комітет ЮНЕСКО із захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту](#) провів позачергове засідання для обговорення ситуації. Комітет надав попередню фінансову допомогу в розмірі 50 000 доларів США на вживання надзвичайних заходів, такі як захист *in situ* і евакуація культурних цінностей. Комітет також передбачав можливість включення деяких об'єктів культурної спадщини України до Міжнародного списку культурних цінностей під посиленою охороною, встановленого [Другим протоколом](#) 1999 року.

Збільшуються зусилля належно відобразити [емблему синього щита](#), визначити потреби в матеріалах та навичках, щоб захистити будівлі та статуї від обстрілів, [захистити артефакти](#) від пошкоджень та перемістити їх до музейних підвалів або безпечних притулків. Міжнародні органи та фахівці зі збереження культурної спадщини регулярно проводять [онлайн-зустрічі](#) для обговорення [технічних деталей](#). Як наслідок, 9 березня 2022 року у зверненні новоствореного у Львові [Центру порятунку культурної спадщини України](#) перелічено матеріальні та фінансові потреби.

Багато країн і культурних установ відповіли на заклик про допомогу. Мережа європейських музейних організацій ([NEMO](#)) надає інформацію про доступну підтримку з усіх куточків Європи для українських музеїв та їх професіоналів. [Комітет допомоги музеям України](#) був створений 26-ма польськими

Воєнні злочини проти культурних цінностей

Збройні групи навмисно знищили мавзолеї в [Тімбукту](#) — об'єкт культурної спадщини ЮНЕСКО і спалили рукописи Тімбукту в 2012 році під час окупації північного Малі. Відтоді мандат миротворчих сил також включає захист культурної спадщини. У 2016 році Міжнародний кримінальний суд (МКС) засудив злочинця, який визнав свою відповідальність, і засудив його до дев'яти років позбавлення волі і 2,7 мільйона євро репарацій. ЄС сприяв відновленню мавзолеїв.

музеями, щоб допомогти зберегти колекції українських музеїв та надати їм підтримку. [Скандинавський музей](#) у Стокгольмі започаткував фонд для фінансування Національного музею історії України в Києві. Франція, Нідерланди та Італія направили [тонни вкрай необхідних матеріалів](#). Оцифрування колекцій — це спосіб збереження культурних цінностей для мацбутнього. Платформа Europeana виступила [з заявою про підтримку](#) України та відображає оцифровані колекції української культурної спадщини. Проєкт щодо збереження культурної спадщини в цифровому форматі «Збережемо українську культурну спадщину онлайн» ([SUCHO](#)) згуртував більш ніж 1 300 бібліотекарів, архівістів, дослідників та програмістів, щоб ідентифікувати та архівувати об'єкти, цифровий контент та дані в установах культурної спадщини України, які є під загрозою.

Під час [головування Франції в Раді](#) Європейського Союзу міністри культури, глибоко стурбовані збереженням культурної спадщини, одностайно ухвалили [декларацію про ситуацію в Україні](#) від 7 березня 2022 року. У червні 2021 року [Рада ЄС](#) визнала роль культурної спадщини задля підтримки миру і закликала до її захисту під час збройних конфліктів та її інтеграції до [інструментарію ЄС з врегулювання конфліктів і криз](#).

15 березня 2022 року [Комітет Європейського парламенту з питань культури та освіти](#) провів дискусію про те, як [упереджене тлумачення історії](#) з боку Росії заперечує українську ідентичність.